

Bài báo nghiên cứu

KHÁT VỌNG CANH TÂN ĐẤT NƯỚC VÀ NĂNG LỰC TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG VĂN HÓA – XÃ HỘI CỦA NHẤT LINH

Nguyễn Thị Hoàng Mai

Trường Phổ thông Năng khiếu, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

Tác giả liên hệ: Nguyễn Thị Hoàng Mai – Email: hoangmaiptnk@yahoo.com.vn

Ngày nhận bài: 10-11-2020; ngày nhận bài sửa: 10-01-2021; ngày duyệt đăng: 18-01-2021

TÓM TẮT

Nhất Linh là nhà văn có nhiều đóng góp cho sự phát triển của văn học Việt Nam. Với việc sáng lập nhóm Tự Lực văn đoàn, ông là một trong những người đã góp phần thúc đẩy và hoàn tất quá trình hiện đại hóa nền văn học Việt Nam đầu thế kỉ XX, đặc biệt là ở thể loại tiểu thuyết. Tuy nhiên, không chỉ dừng lại ở việc hiện đại hóa văn học, Nhất Linh còn có khát vọng canh tân văn hóa, canh tân đất nước. Bài viết này tìm hiểu các hoạt động về văn hóa và cải cách xã hội của Nhất Linh để thấy được năng lực của ông trong việc hiện thực hóa khát vọng canh tân của mình. Với bài viết này, chúng tôi muốn góp thêm một tiếng nói khẳng định những đóng góp của Nhất Linh không chỉ trong văn học mà còn cả trong văn hóa và những cải cách xã hội.

Từ khóa: Nhất Linh; canh tân; văn hóa; Phong hóa

1. Đặt vấn đề

Tên tuổi Nhất Linh – Nguyễn Tường Tam (1906 – 1963) gắn liền với những gì sáng giá nhất của văn hóa – văn học Việt Nam nửa đầu thế kỉ XX. Trí – tài – tâm của con người đa diện này thể hiện sắc nét trong cả luận thuyết lẫn hoạt động văn hóa chính trị xã hội. Vào giữa thế kỉ XIX, khi người Pháp đặt chân đến Việt Nam, những trí thức Nho học của Việt Nam bấy giờ đã thấy được sự lạc hậu của dân tộc mình trước một quốc gia phương Tây văn minh và phát triển. Họ hiểu đây sẽ là nguyên nhân khiến chúng ta không thể đối đầu với phương Tây, và như thế, nguy cơ mất nước ngày càng cao. Để khắc phục điều này, một trong những việc cần phải làm là canh tân đất nước. Đã có rất nhiều trí thức lúc bấy giờ như Nguyễn Trường Tộ, Phạm Phú Thứ đem sở học và sự hiểu biết của mình để xây dựng những bản điều trần gửi lên triều đình Huế với mong muốn canh tân đất nước để có thể chống Pháp. Điều này đã tạo ra một trào lưu cải cách rầm rộ của các nhà yêu nước giai đoạn nửa cuối thế

Cite this article as: Nguyen Thi Hoang Mai (2021). Nhat Linh: The aspiration for an innovative country and the ability to organize the cultural and social activities. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 18(1), 21-29.

kỉ XIX. Tuy nhiên, do nhiều nguyên nhân khác nhau, trào lưu ấy đã thất bại nhưng tiếng nói yêu nước thương nòi của những người tâm huyết với quốc gia dân tộc và những bài học về sự canh tân của họ đã đem lại những giá trị quý báu cho thế hệ sau, thế hệ những trí thức Tây học giai đoạn nửa đầu thế kỉ XX mà Nhất Linh là một gương mặt tiêu biểu. Bài viết này sẽ làm rõ một Nhất Linh ở phương diện nhà canh tân đất nước và nhà tổ chức hoạt động văn hóa xã hội đầy nhiệt huyết.

2. Khát vọng canh tân đất nước của Nhất Linh

Trước hoàn cảnh nước nhà bị ngoại bang đô hộ, xã hội lạc hậu, dân trí thấp kém, việc canh tân đất nước nhằm củng cố nội lực lấy lại nền độc lập là vấn đề thao thức của những kẻ sĩ thức thời. Trải qua nhiều thế hệ, từ phong trào Canh tân dấy lên từ cuối thế kỉ XIX với tên tuổi các nhà Nho học yêu nước Phạm Phú Thứ, Nguyễn Trường Tộ, Nguyễn Lộ Trạch, đến phong trào Duy tân đầu thế kỉ XX với các sĩ phu Phan Bội Châu, Phan Châu Trinh, tiếp tục đến thập niên 20 của những “trí thức Tây học Nam Phong”..., thực trạng Việt Nam đã có sự chuyển hóa, dần trở nên tân tiến hơn và hứa hẹn tiềm năng trở thành một chủ thể chính trị văn hóa độc lập. Tiềm năng này được thế hệ “trí thức Tây học bản địa” thập niên 30 năm bắt được, chia tay đón nhận cuộc bàn giao tiếp sức của các thế hệ canh tân đi trước. Lịch sử gọi tên, trao trọng trách ấy vào tay Nhất Linh và các đồng sự.

Là người có chí hướng rõ rệt và quyết tâm kiên định với con đường đã lựa chọn, với tính cách mạnh mẽ, ưa hoạt động, có thiên hướng xã hội lại sống trong bối cảnh những năm đầu thế kỉ XX đầy biến động, cộng với việc được đào tạo ở một quốc gia văn minh, Nhất Linh đã nhanh chóng nhận ra con đường mà mình sẽ đi: Canh tân văn hóa thông qua các hoạt động xã hội và sáng tác văn học với mục tiêu giải phóng con người cá nhân và hướng tới cuộc sống tự do, dân chủ.

Đến những năm 30 của thế kỉ XX, quá trình giao lưu, tiếp xúc của văn hóa Việt Nam với văn hóa phương Tây đã trở nên sâu rộng. Điều này khiến văn hóa Việt Nam có nhiều thay đổi căn bản về cấu trúc văn hóa để bắt đầu đi vào vòng quay của văn minh phương Tây. Diện mạo văn hóa Việt Nam thay đổi trên mọi lĩnh vực: chữ Quốc ngữ thay thế chữ Hán và được sử dụng rộng rãi trên mọi lĩnh vực; các phương tiện để các hoạt động văn hóa trở nên phổ biến như nhà in, nhà xuất bản. Xuất hiện cùng với đó là những hoạt động của báo chí, sự ra đời của một loạt các thể loại, loại hình văn nghệ mới như tiểu thuyết, kịch, thơ mới, điện ảnh... Đặc biệt là sự xuất hiện của nhiều thành phần xã hội mới với lối sống mới, nhận thức mới, nhu cầu mới... Tất cả những điều này dẫn đến một yêu cầu tất yếu là cần phải có những hoạt động văn hóa phù hợp để việc canh tân đất nước có thể thực hiện. Và Nhất Linh cùng Tự Lực văn đoàn của ông xuất hiện như một điều tất yếu của giai đoạn lịch sử ấy.

Sau gần ba năm du học tại Pháp, Nhất Linh trở về nước với tấm bằng cử nhân khoa học và những kiến thức về văn học nghệ thuật phương Tây, đặc biệt là kiến thức về việc hình thành và tổ chức một tờ báo. Đây là lúc để ông bắt tay vào thực hiện lí tưởng của mình. Bằng

cảm quan hiện thực nhạy bén và một viễn kiến xa rộng kết hợp với việc kế thừa chủ trương của Phan Chu Trinh – người ông từng ngưỡng mộ: “khai dân trí, chấn dân khí, hậu dân sinh”, Nhất Linh hiểu rằng, muốn canh tân văn hóa, canh tân đất nước, việc đầu tiên cần làm là phải nâng cao dân trí, phải giúp người Việt Nam lúc bấy giờ thoát ra khỏi tình trạng thất học, hủ lậu, mê tín dị đoan sau “đêm trường” phong kiến đắm chìm trong Nho học. Và con đường tốt nhất để thực hiện điều đó là thông qua các hoạt động văn hóa để từ đó tiến hành các cải cách xã hội.

3. Năng lực tổ chức văn hóa xã hội của Nhất Linh

3.1. Tổ chức hoạt động báo chí

Tùng học nghề xuất bản tại Pháp, năng lực tổ chức của Nhất Linh rõ nhất và có hiệu quả nhất là làm báo, được thể hiện qua các khâu *phương châm, hoạch định, điều hành, xuất bản, phân công...* Bước vào con đường hoạt động báo chí, khi mà làng báo chí Việt Nam đã sừng sững những tờ báo dưới sự bảo trợ của thực dân Pháp như: *Đông Dương tạp chí, Nam Phong tạp chí, Phụ nữ tân văn...*, Nhất Linh hiểu muốn có được vị trí trong làng báo và có được thị trường tiêu thụ cần phải có cách làm khác. **Phương châm** của ông là không nhắm đến số độc giả trí thức ít ỏi như các tờ báo có tính học thuật kia, mà nhắm đến “khai dân trí” ở một khối độc giả đông hơn, với những đề tài đa dạng, dễ hiểu cả với tầng lớp bình dân. Tiếp theo, cũng là nhằm hiện đại hóa văn hóa nước nhà, nhưng ông không chủ trương chỉ dịch, biên khảo, giới thiệu tư tưởng, văn minh xứ người vào vào xứ mình, mà còn ráo riết thúc đẩy sáng tác, nhằm nâng trình độ văn hóa Việt ngang bằng bên ngoài, khẳng định phẩm chất dân tộc, năng lực cá nhân. Phương châm ấy song hành với lựa chọn một *phong cách* thích hợp. Học tập những tờ báo có văn phong châm biếm ở Pháp như *La Revue des Deux - Mondes, La Nouvelle Revue Francais...*, với tôn chỉ “Lấy trào phúng làm phương pháp; tiếng cười làm vũ khí”, chủ bút 26 tuổi Nhất Linh đã đưa *Phong Hóa* cũ – một tờ báo đang ngoắc ngoải chờ khai tử – trở thành tờ báo mang đậm tính trào lộng, đất như tôm tươi. “Có thể nói, *Phong Hóa* cũ của Phạm Hữu Ninh đã thực hành sự cải tổ xã hội theo một phong cách nghiêm túc, kiểu cách mạng của chính kịch. Trái lại, Nguyễn Tường Tam lại cấp cho *Phong Hóa* mới một thực hành cải tổ xã hội vui nhộn, bằng sức mạnh của tiếng cười, kiểu cách mạng của hài kịch” (Nguyen, 2019).

Bản thân tên tờ báo cũng mang tư tưởng của nó – giờ đã trở thành sứ mệnh của cuộc canh tân: cải tạo phong hóa nước nhà, mà trọng tâm là cải tổ phong hóa làng xã – cái chìa khóa mở vào xã hội Việt Nam. Dựa trên những vấn đề đang tồn tại và những điều dân chúng thường trực quan tâm, yêu ghét, *Phong Hóa* đã có những bài viết, đặc biệt là những bức tranh biếm họa đáp ứng đúng nhu cầu cũng như thị hiếu của bạn đọc thời bấy giờ. Điều này đã làm nên thành công vang dội cho tờ *Phong Hóa*. Không những thế, đó còn là tiền đề cho những thành công của các hoạt động sau này: “Lựa chọn tiếng cười, và sau đó là văn chương, nhóm chủ trương *Phong Hóa*, mà sau này sẽ là Tự Lực văn đoàn, đã có những thành công

đặc biệt để sớm có được chỗ đứng trang trọng trong làng báo, làng văn Việt Nam” (Authors, 2000, p.33).

Là nhà tổ chức nhìn xa trông rộng, Nhất Linh còn là một người biết **dự đoán và đón đầu sự kiện**. Điều ấy thể hiện qua việc thành lập nhóm Tự Lực văn đoàn để tập hợp văn nhân kí giả, xây dựng nhà xuất bản Đời nay để chủ động các khâu in ấn, và tiếp theo, cho ra tờ báo thay thế *Phong Hóa* (bị đình bản sau này) là tờ *Ngày nay*.

Với chủ trương chiêu hiền đãi sĩ, nhà tổ chức Nhất Linh trong một thời gian ngắn đã thu hút những văn hữu chí cốt về với mình. Dưới sự điều phối nhịp nhàng, ăn ý của chủ bút, nhóm trí thức trẻ này đã tạo nên những kì tích, tạo ảnh hưởng to lớn tới xã hội Việt Nam thập niên 30-40. Hơn thế nữa, thủ lĩnh văn chương Nhất Linh rất bén nhạy trong việc nhận biết thiên hướng của mỗi cây bút. Dưới sự định hướng và phân công của ông, nhiều văn nhân kí giả không những làm cho tờ *Phong Hóa*, *Ngày Nay* trở nên lừng lẫy mà còn xác lập nên mảnh trời riêng mang tên mình: Tú Mỡ với mảng trào phúng, Thế Lữ với mảng trinh thám và thi ca lãng mạn, nhất là Khái Hưng, hoàn toàn lột xác từ đề tài, thể loại đến văn phong, làm nên một làn gió mới của văn chương theo lối lãng mạn phương Tây qua *Hồn bướm mơ tiên*...

Về hình thức in ấn báo chí và sách, ta cũng dễ dàng nhận ra bàn tay đảm đang của Nhất Linh, chu đáo từ bìa sách đến trình bày, minh họa, khác hẳn cách luộm thuộm cũ kĩ của các thư quán thương mại bấy giờ. Đầu cuộc thi tuyển vào Trường Mỹ Thuật Đông Dương (nhưng chỉ học một năm), thời gian đầu Nhất Linh tự vẽ minh họa cho tờ *Phong Hóa*, sau có kinh phí dồi dào, ông mời các họa sĩ tài danh đảm nhiệm mỹ thuật: Nguyễn Gia Trí, Tô Ngọc Vân, Nguyễn Cát Tường...

Thành công nối tiếp thành công, nhưng Nhất Linh, với sự nhạy bén không chỉ của một nhà văn mà còn là của một nhà kinh doanh nhận thấy không thể để các nhà in và các nhà buôn giấy ép giá, ông đã cùng với các thành viên khác trong nhóm hùn vốn để gây dựng nên nhà xuất bản Đời Nay. Như vậy, Tự Lực văn đoàn như chính tên gọi của nó đã trở thành một văn đoàn độc lập, tự chủ trong mọi phương diện: Có tôn chỉ, có cơ quan ngôn luận, có hoạt động báo chí, có hoạt động văn chương, có hoạt động in ấn và xuất bản. Tất cả đã tạo thành một tổ chức khép kín, hoàn hảo. Với một nền tảng như thế, Tự Lực văn đoàn trở thành “trung tâm” của đời sống văn học, văn hóa lúc bấy giờ. Về phía người sáng tác, Tự Lực văn đoàn đã tạo điều kiện để năng lực của họ được thể hiện, khẳng định. (Hầu hết các nhà văn, nhà thơ lúc bấy giờ đều muốn tác phẩm của mình được đăng trên *Phong Hóa* và được in bởi Nhà xuất bản Đời Nay). Về phía độc giả, Tự Lực văn đoàn cung cấp cho họ một “thực đơn” các “món ăn tinh thần” mới lạ, đa dạng. Với các thành viên của nhóm, Tự Lực văn đoàn giúp họ trở thành những nhà văn đầu tiên sống đàng hoàng với nghề cầm bút. Đây vừa là động lực lẫn áp lực cho các thành viên của nhóm. Bởi lẽ, khi đã sống bằng nghề cầm bút, đòi hỏi mỗi người cần phải ngày càng trở nên chuyên nghiệp hơn. Sự chuyên nghiệp ấy thể hiện qua việc

phải luôn cho ra đời những sản phẩm văn hóa mới mẻ có chất lượng nghệ thuật cao, đáp ứng nhu cầu thị hiếu của độc giả. Đây là một trong những yếu tố rất quan trọng thúc đẩy quá trình hiện đại hóa văn học. Một nền văn học hiện đại là một nền văn học “chuyên nghiệp”. Tất cả những điều này đã góp phần khẳng định năng lực và tầm nhìn của người chủ soái Nhất Linh. Dưới bàn tay của ông, Tự Lực văn đoàn đã trở thành nhóm đứng đầu về sự chuyên nghiệp trong thập niên 30-40, một văn đoàn tài giỏi, yêu đất nước, yêu tiếng Việt.

3.2. Tổ chức cải cách dân sinh

Mong muốn cải cách xã hội là một trong những mong muốn rất mãnh liệt của Nhất Linh và các thành viên nhóm Tự Lực văn đoàn. Từ sự thành công của các hoạt động văn hóa như làm báo, sáng tác văn chương để thay đổi văn hóa và luân lí lạc hậu, cổ hủ, Nhất Linh và các cộng sự của mình đã đưa ra nhiều chủ trương để cải cách xã hội và cũng đã hiện thực hóa những chủ trương ấy qua rất nhiều hoạt động cụ thể.

Như một người tổ chức cải cách xã hội, Nhất Linh quan tâm trước hết đến vấn đề dân sinh ở nông thôn. Ngay khi bắt đầu đảm nhiệm *Phong Hóa*, ông đã cho đăng bài kí của mình có tên “Biết dân quê” (số 14, 22/9/1932). Sau đó, trong suốt quá trình tồn tại của mình, tờ báo thường xuyên đăng trên trang nhất đề tài nông thôn với những nội dung về hủ tục, lạc hậu, kìm hãm sự phát triển quốc gia; từ đó đặt ra mục tiêu cần cải tạo nông thôn theo lí văn minh phương Tây. Thủ lĩnh *Phong Hóa* có nhiều đề xuất cụ thể cải tạo dân sinh, như di dân về lên miền núi (*Phong Hóa*, số 43, 21/4/1933); tương trợ Nam – Bắc (*Phong Hóa*, số 44, 28/4/1933); cải tạo đường xá (*Phong Hóa*, số 46, 12/5/1933)...

Theo sáng kiến của Nhất Linh, “Hội ánh sáng” được thành lập vào ngày 14 tháng 10 năm 1937 sau gần một năm tổ chức và vận động trên tờ *Ngày nay*. Mục đích của Hội là muốn thay đổi một không gian vật chất mà người thôn quê sinh sống để qua đó thay đổi cách nghĩ, cách hành xử của họ, giúp họ thoát khỏi cuộc sống tăm tối, lạc hậu, cổ hủ. Ngoài ra, thông qua “Hội ánh sáng”, Nhất Linh và các thành viên của Hội cũng muốn tạo ra một ý thức hiện đại về cộng đồng, về bổn phận công dân và trách nhiệm đối với xã hội của giới tinh hoa thành thị.

Với mục tiêu nhân đạo và cải cách xã hội, phong trào Nhà Ánh sáng đã thu hút được sự tham gia của đông đảo tầng lớp trong xã hội từ việc quyên góp tiền, đến việc tổ chức các hoạt động văn hóa để gây quỹ; từ việc kêu gọi các nhà chuyên môn đóng góp kiến thức về kiến trúc, quảng bá pháp luật đến việc kết nạp các hội viên tham gia qua sự kiện “Ngày ánh sáng”. Tác giả Martina Thucnhi Nguyen trong bài viết “Nhà nước thuộc địa Pháp, Xã hội dân sự Việt Nam: Hội Ánh sáng và cải cách nhà ở tại Hà Nội, 1937-1941” được in trong cuốn *Phong Hóa thời hiện đại* đã đưa ra những con số thống kê về số lượng người tham Hội như sau: “Ngày Ánh Sáng là một thành công vang dội. Các nhóm đã tuyển mộ được 2352 hội viên mới và thu được 1.221.09 đồng hội phí. Trong hai tháng đầu xuất hiện, Hội đã kết nạp được 4052 hội viên mới, chủ yếu ở Hà Nội. Một đợt tuyển mộ tương tự cũng được tổ

chức ở Hải Phòng, đã kết nạp thêm 592 hội viên mới...”. (Authors, 2000, p.316). Thật là những con số ấn tượng để cho thấy sức lan tỏa của Hội Ánh sáng. Điều đáng nói là trong số những người tham gia, có rất nhiều gương mặt thuộc vào giới “tinh hoa” lúc bấy giờ. Có thể kể đến một vài gương mặt nổi bật như Vũ Đình Hòe – về sau là Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa; Tô Ngọc Vân – sinh viên nổi tiếng nhất của Trường Mỹ thuật Đông Dương; Nguyễn Cao Luyện, Hoàng Như Tiếp là những kiến trúc sư nổi tiếng... Tất cả cho thấy “Hội Ánh sáng rõ ràng đã được hoạch định để trở thành một dự án mang tính tập hợp kêu gọi mọi thành phần trong xã hội Việt Nam cùng tham gia”. (Authors, 2000, p.308). Với sự hưởng ứng mạnh mẽ như thế, phong trào *Nhà Ánh sáng* của Tự Lực văn đoàn vào những năm 1930-1945 đã tạo được một chấn động trong xã hội. Vượt qua khỏi giới hạn thuần túy của một phong trào xây dựng nhà ở cho người nghèo, phong trào *Nhà Ánh sáng* đã tạo ra một động lực lớn hơn trong việc thúc đẩy cải cách xã hội và con người Việt Nam. “Hội Ánh sáng là công cuộc chung của cả một dân tộc mong lẫn cho nhau có ngày ra khỏi chỗ tối tăm, bùn lầy, nước đọng, để có một tương lai tốt đẹp, rục rờ hơn hiện tại”. (Vu, 1995, p.225). Đây chính là điều Nhất Linh mong muốn. “Một người thường dân cần cái gì? Cần một túp nhà sạch sẽ, sáng sủa, hợp vệ sinh, cần một ngày hai bữa cơm cho ngon bổ, cần quần áo cho ấm thân và cho lành lặn [...]. Họ phải có cái quan niệm vật chất về cuộc đời như thế, thì họ mới chú ý đến công cuộc dân sinh một cách thiết tha hơn bây giờ: mở mang công nông nghệ, lập nông công đoàn để cho cách sinh nhai của họ dễ dàng hơn. Họ mới học lấy cách làm việc cho có phương pháp, học lấy cái tính cần kiệm phải nó nếu muốn cho cái đời vật chất mình được thanh thoi. Họ sẽ hiểu và phải giúp đỡ Chính phủ trong công cuộc về sinh kế” (Authors, 2000, p.306, 307). Mong muốn ấy của Nhất Linh cho thấy tấm lòng của ông với những người dân quê và cả với dân tộc. Nhất Linh muốn từ sự thay đổi cuộc sống “bùn lầy nước đọng” cả về vật chất lẫn tinh thần của đại đa số tầng lớp nhân dân đến sự thay đổi cho cả dân tộc để có thể bước ra cùng với thế giới.

4. Nhà văn hóa – nhà chính trị: Sự thống nhất trong khát vọng canh tân đất nước, canh tân văn hóa của Nhất Linh

Nhất Linh là con người “hành động”. Ông hoạt động trên nhiều lĩnh vực: chính trị, văn hóa, văn học. Ở lĩnh vực nào ông cũng có chỗ đứng nhất định, đặc biệt là văn học. Tuy nhiên, nhìn lại tất cả những hoạt động của Nhất Linh, chúng ta vẫn thấy một sự “dang dở”. Tác giả Cao Việt Dũng trong một bài viết có tựa đề “Nhất Linh dang dở” đã có một nhận định như thế này: “Thế nhưng, thật lạ lùng, vẫn có một cái gì như dang dở ở Nhất Linh?” và để lí giải cho sự dang dở này, Cao Việt Dũng cho rằng “là do ông không được toại nguyện trong nhiều chí hướng, thất bại nhiều trên con đường chính trị” và “Sự dang dở này biết đâu nằm trong bản thân con người Nhất Linh?” (Cao, 2012). Về lí do thứ nhất, đã có nhiều ý kiến đồng quan điểm với Cao Việt Dũng. Những ý kiến này gặp nhau ở chỗ đều cho rằng có một Nhất Linh – nghệ sĩ thành công và có một Nguyễn Tường Tam – chính trị gia thất bại. Tuy nhiên,

có một vấn đề cần được đặt ra ở đây là tại sao một Nhất Linh có thiên hướng nghệ thuật và đã có những thành công trong sáng tạo nghệ thuật ngay từ thời còn rất trẻ lại lựa chọn làm chính trị để phải nhận kết cục thật bại cay đắng? Phải chăng như quan điểm từ trước đến nay của nhiều nhà nghiên cứu cho rằng Nhất Linh làm chính trị vì thời kì đỉnh cao trong sự nghiệp văn chương đã qua, vì Tự Lực văn đoàn đã tan rã? Chúng tôi không nghĩ như thế. Chúng tôi cho rằng quả thật đã có một Nhất Linh rất say mê và gắn bó với văn chương, đã rất thành công với sự thành lập Tự Lực văn đoàn và những cuốn tiểu thuyết nổi danh một thời, nhưng cũng có một Nhất Linh rất nặng lòng với những vấn đề của quốc gia, dân tộc. Bởi lẽ, dù là con người nào thì Nhất Linh trước hết cũng là một nhân sĩ. Và cũng như bao trí thức chân chính khác, Nhất Linh không thể không quan tâm tới thời cuộc, nhất là trong hoàn cảnh dân tộc đắm chìm trong đau thương. Nhất Linh hiểu rõ gánh nặng và trách nhiệm của mình đối với quốc gia, với dân tộc nên ông đã bước vào con đường hoạt động chính trị như một lẽ tất yếu. Chính Nguyễn Tường Bách – em trai của Nhất Linh, cũng là một nhà văn – đã khẳng định trong cuốn hồi kí của mình: “Ai cũng đều phải suy nghĩ và tìm một con đường cho mình. Có người thì buông mình trôi theo chiều gió, có người hăng hái hơn, muốn góp sức vào việc thay đổi tình trạng sao cho tốt đẹp hơn, lí tưởng hơn. Chúng tôi ít nhiều cũng thuộc vào hạng người sau. Và anh Tam là con người tiêu biểu nhất, có ý chí, lí tưởng mạnh mẽ và đi tiên phong trong việc thực hiện ý nguyện ấy. Tôi thường thấy anh hay ngồi viết hay suy nghĩ, nhiều khi tới nửa đêm. Thành công trong sự nghiệp văn chương hay xã hội sau này không phải là ngẫu nhiên, tuy lúc đó, anh chưa tìm thấy rõ rệt con đường để đi.” (Nguyễn, 1999, p.19, 20). Bước vào con đường chính trị từ sự thúc đẩy của lịch sử, xã hội, nhưng vốn là một nghệ sĩ, và cũng vì “Thiếu kinh nghiệm về hoạt động cách mạng, và thiếu học hỏi nghiên cứu về hiện tình thế giới, thiếu huấn luyện cho đảng viên” (Nguyễn, 1999, p.19, 20), nên sự nghiệp cách mạng của Nguyễn Tường Tam đã không thành công từ việc lập Đảng đến làm Bộ trưởng và cuối cùng phải tự vẫn để không phải đứng trước vành móng ngựa của chính quyền Ngô Đình Diệm. Có nhiều ý kiến cho rằng Nguyễn Tường Tam thất bại do có nhiều ảo tưởng trong làm cách mạng. Chúng tôi cũng đồng tình với ý kiến này. Bởi lẽ, suy cho cùng, một người có thể đứng hàng giờ thổi kèn Clarinette cho lan rừng nghe thì rất khó thành công khi làm chính trị. Đó chỉ có thể là người làm nghệ thuật, làm văn hóa.

Về điều này, chúng tôi cũng hoàn toàn đồng tình với ý kiến của Nguyễn Văn Trung: “Nhất Linh tiêu biểu cho một lớp người trí thức tư sản thành thị, thức tỉnh trước những đòi hỏi của dân tộc, của lương tâm nhân loại, nhưng chưa bao giờ tìm ra đúng con đường phù hợp với hướng đi lịch sử dân tộc và do đó đáp ứng lại một cách hiệu nghiệm những đòi hỏi của đất nước” (Vu, 1995, p.428).

5. Kết luận

Nhìn lại toàn bộ cuộc đời hoạt động của Nhất Linh trên cả hai lĩnh vực văn hóa và chính trị, có thể thấy, dù Nhất Linh chưa đi đến tận cùng những điều ông muốn nhưng những hoạt động của ông đều có giá trị đặt nền móng cho sự canh tân đất nước, đặc biệt là canh tân văn hóa, văn học. Những gì mà Nhất Linh đã làm đều cho thấy một lựa chọn có ý thức của một nhà văn hóa thấy được những nhu cầu của văn hóa mà trong thời điểm đó là nhu cầu canh tân. Đứng trước những yêu cầu còn nhiều bề bộn của giai đoạn chuyển giao từ thời Trung đại sang hiện đại, Nhất Linh thấy có nhiều việc cần phải làm nên bản thân ông đã luôn là người mở đầu cho những cái mới. Chẳng thế mà ngay trong thể loại tiểu thuyết, Nhất Linh là người thử nghiệm tất cả các thể loại từ tiểu thuyết còn mang đậm tính “Nho phong” đến tiểu thuyết luận đề, rồi từ tiểu thuyết luận đề lại chuyển sang tiểu thuyết tâm lí. Hay như đang tập trung làm báo, ông lại quay sang mở nhà in và đang làm văn hóa lại chuyển hướng làm chính trị... Tất cả những sự chuyển hướng ấy ở Nhất Linh đều cho thấy một sự thống nhất trong con người của ông. Đó là sự thống nhất trong lựa chọn của một người thấy được vai trò và trách nhiệm mở đường của mình trước những nhu cầu của đất nước. Và như thế, thiết nghĩ, cuộc đời hoạt động văn hóa của Nhất Linh với những điều đã làm được và chưa làm được vẫn xứng đáng để thế hệ sau rút ra được những bài học quý giá, đặc biệt là trong lĩnh vực văn hóa và sáng tạo nghệ thuật.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Nguyen, T. B. (1999). *Viet Nam mot the ki qua* [Vietnam, A Century Ago]. Californie: Thach Ngu Publishing House.
- Cao, V. D. (2012). *Nhat Linh dang do* [The Incomplete Things of Nhat Linh]. Retrieved December 20th, 2020 from <http://nhilinhblog.blogspot.com/2012/07/nhat-linh-dang-do.html>
- Vu, G. (1995). *Nhat Linh trong tien trinh hien dai hoa Van hoc* [Nhat Linh in the Process of Modernization of Literature]. Hanoi: Culture Publishing House.
- Authors (2000). *Phong Hoa ngay nay* [Phong Hoa in the Modern Period]. Hanoi: Writers Association Publishing House.
- Nguyen, M. T. (2019). *Van de dan sinh: mot ban chuong trinh* [The Issues of the People's Livelihood: A Copy of the Program]. Retrieved December 20th, 2020 from <http://tapchisonghuong.com.vn/tin-tuc/p0/c7/n27652/Van-de-dan-sinh-Mot-ban-chuong-trinh.html>

**NHAT LINH: THE ASPIRATION FOR AN INNOVATIVE COUNTRY
AND THE ABILITY TO ORGANIZE THE CULTURAL AND SOCIAL ACTIVITIES**

Nguyen Thi Hoang Mai

VNU-HCM High School for the Gifted, Vietnam

Corresponding author: Nguyen Thi Hoang Mai – Email: hoangmaiptnk@yahoo.com.vn

Received: November 10, 2020; Revised: January 10, 2021; Accepted: January 18, 2021

ABSTRACT

Nhat Linh was a writer who has contributed significantly to the development of Vietnamese literature. As the Founder of “Tu Luc Van Doan” (The Self-Strengthening Literary Union), he was one of the writers who helped speed up and complete the process of modernizing Vietnamese literature in the beginning of the 20th century, particularly Vietnamese novels. Furthermore, Nhat Linh always aspired to innovate not only culture, but also the entire country in all respects. This paper focus on the cultural and social revolution activities by Nhat Linh which reflect his aspirations. The paper again confirms Nhat Linh's contributions, not only in literature but also in culture and social reforms.

Keywords: Nhat Linh; innovate; culture; “Phong hoa”